

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет іноземної філології
кафедра німецької мови

Дипломна робота (проект) магістра

з теми

**«НІМЕЦЬКОМОВНЕ ДІЛОВЕ ЛИСТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ»**

Виконала: студентка II курсу,
групи Ger1p-M20z
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (німецька)
за освітньою програмою «Середня
освіта (Німецька мова і зарубіжна
література)»
Лиманюк Мар'яна Сергіївна

Керівник:
Зданюк Т. В., кандидат педагогічних
наук, доцент,
доцент кафедри німецької мови

Рецензент:
Свідер І. А., кандидат
філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови

2020 – 2021 р.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	7
1.1 Зміст поняття «комунікативна компетентність» та його основні складові	7
1.2 Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності	14
1.3 Компоненти іншомовної комунікативної компетентності у структурі німецькомовної ділової комунікації	19
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ	24
2.1 Структурні елементи німецької ділової кореспонденції.....	24
2.2 Види ділових листів та способи їх оформлення	29
2.3 Лексико-граматичні засоби у ділових листах	39
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ.....	45
3.1 Ділове листування як засіб формування мовної компетентності	45
3.2 Використання ділових листів для формування мовленнєвої компетентності	57
3.3 Ділове листування як засіб формування соціокультурної компетентності	69
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Актуальність теми. Прагнення України долучитися до світового освітнього простору ставить перед нею нові вимоги – необхідність підготовки не лише висококваліфікованих фахівців різних галузей, а й тих, хто вільно володіє іноземною мовою. При цьому іноземна мова виступає не лише інструментом задоволення пізнавальних потреб, а й засобом налагодження та підтримки професійних контактів. Високий рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності, зокрема, німецькомовної, у поєднанні з особистісними та професійними якостями суттєво підвищує шанси випускника вищого навчального закладу на працевлаштування у сучасному міжкультурному і науковоосвітньому просторі. Сформованість іншомовної комунікативної компетентності, передусім, передбачає вміння ділового спілкування, що реалізується як в усній, так і в письмовій формах. В силу найбільшої частотності своєї реалізації, письмова форма ділового спілкування відрізняється особливою вагою у сфері міжкультурного діалогу. Для ефективності його здійснення особливого значення набуває здатність комунікантів – представників різних соціумів встановлювати та розвивати письмові ділові контакти.

Саме тому у лінгводидактичній науці відзначається підвищений інтерес до дослідження процесу навчання ділового іншомовного мовлення з метою ефективності формування комунікативної компетентності студентів філологічного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях різних науковців питання ділового спілкування трактується з позицій різних підходів: як вид діяльності О. Леонт'єв, як взаємодія Б. Ломов, В. Панферов або форма взаємодії людей І. Зимня. Проблема лінгвістичних особливостей жанру ділового листування розглядається у роботах Л.Є. Шевніної, О.Б. Тарнопольського, І.Б. Іванової, В.В. Калюжної, Т.М. Каменєвої, Т.Д. Пасічник, І.М. Підгайської, І.Д. Суханової, С.Я. Маслової,

І.Є. Шаргай та інших. Особливості німецькомовного ділового листування висвітлюють наукова праця Г. Архипкіної «Ділова кореспонденція німецькою мовою» та посібник Н. Лалаян та О. Подвойської «Ділове листування», де автори, крім поданих особливостей ділового листування, наголошують також на конструкціях та кліше офіційно-ділового стилю. До сучасних дослідників, що скеровують свої наукові розвідки на вивчення міжнародного листування належать О. Коновченко, І. Андрійко та В. Андрійко, Н. Башук та інші.

Основні теоретичні та практичні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності, принципи навчання видів мовленнєвої діяльності розроблено В. Сафоновою, О. Тарнопольським, М. Кабановою, С. Сторожук, Т. Горпініч, М. Сокол., Н. Кравець, О. Кіршовою, А. Савченко, І. Кухарчук, Н. Микитенко.

Отож, актуальність теми дипломного дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення комунікативної компетентності студентів-філологів, однією із складових якої є вміння і навички у діловій німецькомовній письмовій комунікації, що здійснюється на міжкультурному рівні.

Об'єктом дослідження є процес формування іншомовної комунікативної компетентності на заняттях з іноземної мови.

Предметом дослідження є особливості використання німецькомовних ділових листів як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати особливості використання німецькомовних ділових листів як засобу формування німецькомовної комунікативної компетентності студентів-філологів.

Окреслена мета дослідження передбачає вирішення низки конкретних завдань, а саме:

- охарактеризувати поняття «комунікативна компетентність»;

- розкрити особливості розвитку та формування іншомовної комунікативної компетентності студентів;
- визначити компоненти комунікативної компетентності у німецькомовній діловій комунікації;
- висвітлити види ділових листів та їх структурні елементи;
- проаналізувати лексико-граматичні засоби у ділових листах;
- розробити комплекс вправ для формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей;

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи дослідження: аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з лінгводидактики; описовий метод, який передбачає опис досліджуваних понять, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду з питань формування іншомовної комунікативної компетентності; розробка вправ та завдань, спрямованих на формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблений у дипломній роботі комплекс вправ для формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей, а також проаналізований фактичний матеріал можуть бути використані при викладанні освітніх компонентів «Ділова німецька мова» та «Комунікативні стратегії ділового спілкування» у закладах вищої освіти, а також на уроках німецької мови у закладах середньої освіти.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на:

1. II-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід і перспективи» (9 квітня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).
2. Студентському науковому форумі «Нові напрями дослідження германістики та методики навчання іноземних мов» (11 травня 2021 р., м. Кам'янець-Подільський). Доповідь «Лексико-граматичні особливості німецькомовних ділових листів».

3. III-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід і перспективи» (8 квітня 2021 року, м. Кам'янець-Подільський).

4. Звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи (вересень 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).

5. Звітній науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи (жовтень 2021 року, м. Кам'янець-Подільський).

Публікації:

1. Лиманюк М. Роль ділового листування у процесі іншомовної комунікації. *Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи* : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 р. / редкол. Т.В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. С. 222-224.

2. Лиманюк М. Ein Überblick über die deutschen Tempora. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи»*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2020. С.69-71.

3. Лиманюк М. Компоненти комунікативної компетентності у німецькомовні ділові комунікації. *Збірник наукових праць студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками науково-дослідної роботи* (подано до друку).

Структура дипломної роботи. Відповідно до поставленої мети й завдань дослідження наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних літературних джерел, який нараховує 88 найменувань. Загальний обсяг дипломної роботи магістра – 90 сторінок.

ВИСНОВКИ

Сучасна вища освіта скерована на формування фахової культури, важливими компонентами якої є мовна компетентність та комунікативна досконалість. Гуманітарні професії потребують від студентів глибокої лінгводидактичної освіченості, оскільки мовлення у їх подальшій практичній діяльності виступатиме джерелом і носієм інформації, засобом впливу й переконання, а тому обов'язково має бути нормативним та досконалим. Саме тому питання вдосконалення комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти, а саме ознайомлення їх із сучасними засобами її формування є на сьогодні актуальним.

На підставі проведеного дослідження та поставлених завдань можна зробити наступні висновки:

1. Трактуювання поняття «комунікативна компетентність» ми знаходимо у наукових розвідках багатьох дослідників, проте у наведених визначеннях немає абсолютної єдності щодо розуміння цього поняття.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що існують різні підходи до визначення складових комунікативної компетентності, так у дослідженні Вторнікової Ю. С. вони є наступними: «зорієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні міжособистісних відносин і умов соціального середовища; адекватна орієнтація людини в самій собі, у ситуації; готовність і вміння будувати контакт з людьми; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій; знання, вміння і навички конструктивного спілкування; внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії». Дослідниця Галицька М.М. до складових комунікативної компетентності відносить: іншомовну комунікативну компетенцію, професійну компетенцію, стратегічну компетенцію та соціальну компетенцію.

2. На основі проаналізованих досліджень змісту іншомовної комунікативної компетентності та її структурних компонентів узагальнено: 1) поняття іншомовної комунікативної компетентності розуміємо як здатність і готовність здійснювати ефективну іншомовну комунікацію; 2) ця здатність і готовність формуються на основі комплексу компонентів: граматичної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій.

У структурі німецькомовної ділової комунікації за Тарнопольським О., Кабановою М. та Сторожук С. ми виділяємо наступні компоненти іншомовної комунікативної компетентності: лінгвістичний, предметний, загальний вербальний лінгвосоціокультурний, психологічний, діловий вербальний лінгвосоціокультурний, загальної невербальний лінгвосоціокультурний, діловий невербальний лінгвосоціокультурний та компонент «стиль життя».

3. У ході дослідження висвітлено основні види ділових листів (лист-запит (die Anfrage), лист-пропозиція (das Angebot), лист-реклама (der Werbebrief), лист-замовлення (die Bestellung), лист-рекламація (die Reklamation), лист-нагадування (die Mahnung)) та їх структурні елементи: заголовок листа (der Briefkopf), сектор адресата (das Anschriftsfeld), сектор посилянь (die Bezugzeichenzeile), місце і дата відправлення листа (Ort und Datum), тема / привід для написання листа (der Betreff), звертання (der Anrede), основний текст листа (der Briefftext), формула прощання (der Grussformel), підпис (die Unterschrift), доповнення (Postscriptum), відомості про додатки (die Anlagevermerke), відомості про відправника (Die Geschäftsangaben).

4. Аналіз лексико-граматичних засобів у ділових листах дозволив зробити висновки про дотримання офіційних норм та мовних стандартів, використання кліше та сталих виразів відповідно до тематики та змісту ділового листа, вживання теперішнього часу, домінування активного стану над пасивним, вживання інфінітивних конструкцій з zu, наказового способу, підрядних речень, зокрема, підрядних додаткових, означальних та умовних.

5. Розроблено комплекс вправ для формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей. У розрізі формування мовної компетентності ми розробили вправи на розвиток лексичної та граматичної компетенцій (підбір правильного слова, поділ мовних кліше на групи, підбір українського / німецького еквіваленту, на переклад, вживання кон'юнктиву II, визначення часової форми дієслова, вживання артикля, питальних займенників, побудови підрядних речень тощо).

Процес формування мовленнєвої компетентності у писемному мовленні представлений у три етапи: рецептивний (розвиток умінь читання і розуміння тексту офіційного листа та формування навичок використання мовних стандартів написання офіційних листів), рецептивно-репродуктивний (формування навичок використання позамовних, мовних і мовленнєвих стандартів, засобів міжфразового зв'язку та вдосконалення даних навичок), продуктивний (розвиток умінь та формування навичок написання ділового листа). Завдання на формування соціокультурної компетентності передбачають визначення виду ділового листа, його структурних компонентів, розуміння фонової лексики та мовних кліше, абривіатур та скорочень, дотримання актуальних правил написання ділових листів, які виходять з національних і культурних традицій країни.

Апробація нашого дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях та студентському науковому форумі. Розроблений комплекс вправ та завдань для формування комунікативної компетентності студентів-філологів засобами німецькомовного ділового листування може бути впроваджено на практичних заняттях під час вивчення дисципліни «Ділова німецька мова» для здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М. : Издательство ИКАР, 2009. 448 с.
2. Архипкина Г.Д., Завгородняя Г.С., Сарычева Г.П. Деловая корреспонденция на немецком языке. *Geschäftskorrespondenz*. М. : Инфра-М., 2013. 191 с.
3. Бабина М.С., Бурковская Т.А., Кулаковская К.В. Немецкий язык в сфере деловой коммуникации. *Deutsch in der Geschäftskommunikation* : учеб. пособие. Томск : Издательский Дом Томского государственного университета, 2018. 124 с.
4. Балахтар В. В. Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція: навч.-метод. посіб. Вижниця : Видавництво «Черемош», 2015. 432 с.
5. Басай Н. П. Особливості формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 2. С. 20-24.
6. Башук Н. П. О особливості оформлення ділових листів німецький та українській мовах. *Advanced education*. 2014. Вип. 2. С. 12-19.
7. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: навч.-метод. посіб. К. : ІЗМН, 1998. 107 с.
8. Бойчевська І.Б. Особливості формування іншомовної компетентності студентів під час вивчення другої іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Сучасна іншомовна освіта України та зарубіжжя: стан, виклики і перспективи*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Глухів, 2018. С. 28-31.
9. Бориско Н. Ф. Бизнес-курс немецкого языка. Словарь-справочник. 3-е изд., испр. и доп. Киев : «Логос», 1998. 352 с.

10. Боровець О.В. Комунікативна компетентність як умова ефективної професійної діяльності учителя початкової школи. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Херсон : Айлант, 2011. Вип. 58. Ч.1. С. 203-208.
11. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової документації: навч. посіб. Вид. 2. доп. та переробл. К., 2002. 205 с.
12. Буданов С. І. *Geschäftsdeutsch*. Ділова німецька мова. Донецьк : СПД ФО Сердюк В. І., 2005. 112 с.
13. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць*. Полтава, 2011. С. 88-94.
14. Галицька М. М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 2. С. 39-48.
15. Голівець С. В. Сучасні погляди на поняття іншомовної мовленнєвої компетенції. *Військова освіта*. 2016. № 2. С. 59-66.
16. Горпініч Т., Сокол М., Кравець Н. Формування англомовної комунікативної компетентності в діловому електронному спілкуванні студентів нефілологічних спеціальностей. *Молодь і ринок*. 2016. № 2. С. 19-23.
17. Дем'янюк А. А. Мовна і мовленнєва компетентність як невід'ємна складова й обов'язкова ознака освіченості та професіоналізму. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2009. Вип. 18. С. 156-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2009_18_23. (дата звернення 03.02.2021).
18. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34-42.
19. Изаренков Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов. *Русский язык за рубежом*. 1990. № 4. С. 54-60.
20. Іванчук І. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Педагогічні науки: теорія історія інноваційні технології. 2016, № 4 (58). С. 267-274.

21. Каушанська Л. В. Граматичні особливості перекладу ділових листів з німецької мови українською. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна» (Вип. 54). С. 269-272.
22. Киливник В. В. Структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Сер. Педагогічні науки: зб.наук пр. Чернігів : ТОВ «Десна Поліграф», 2019. Випуск 2. С.217-221.*
23. Киливник В. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі підготовки в коледжі. *Науковий часопис Нац. пед. університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ : НПУ імені М. П.Драгоманова, 2016. Вип. 53. С. 75–79.*
24. Колісник І. М. Збірник завдань для тестової перевірки знань з курсу Комунікація в бізнесі. Ділове листування (Німецька мова). Тернопіль, 2004. 36 с.
25. Коломинова О. О Про формування соціокультурної компетенції у молодших школярів. *Іноземні мови*. 1997. № 3. С. 39-41.
26. Коновченко О. В. Міжнародне листування. Навчальний посібник. Харків, 2012. 98 с.
27. Коржак З. З. Ділова німецька мова: навчальний посібник. Ів.-Франк. : ІФНТУНГ, 2012. 99 с.
28. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 5. С. 86-89.

29. Краєвська О. Д. Комунікативна компетентність як педагогічна проблема. *Materialy V Miedzynarodowej naukowii-praktyczney konferencji «Europejska nauka XXI powieka - 2009»*. Przemysl. 7-15 maja 2009. Vol. 9. Pedagogiczne nauki. Psychologia isocjologia. Muzyka i zycie.: Przemysl. Nauka i studia. С. 53-55.
30. Крылова Н.И. Деловой немецкий язык. Коммерция : учебно-справ. пособ. 4-изд., испр. М. : НВИ Тезаурус, 2002. 158 с.
31. Культурологічна складова професійного розвитку педагога: Зб. наук. праць / За ред. Л. Хомич, Л. Султанової, Т. Шахрай. Київ-Ніжин : Видавництво : ПП Лисенко М. М.. 2012. 126 с.
32. Кухарчук І. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 193-200.
33. Лалаян Н. С., Подвойська О. С. Geschftliche Korrespondenz. Навч. посіб. для студентів філологічних спеціальностей. 2011. 168 с.
34. Лиманюк М. Роль ділового листування у процесі іншомовної комунікації. *Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 р. / редкол. Т.В. Калинюк та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2021. С. 222-224.
35. Лиманюк М. Ein Überblick über die deutschen Tempora. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. «Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи»*. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2020. С.69-71.
36. Лисенко Г. В. Формування соціокультурної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Вісник психології і педагогіки: збірник наук. праць* / Пед. інст. Київського університету імені Б. Грінченка,

Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Б. Грінченка. 2013.

37. Литвин С. В. Навчання написання мотиваційних листів студентів немовних вищих навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 111. С. 184-187.
38. Лопатинська Н. А. Мовна, мовленнєва та комунікативна компетенції у студентів вищих навчальних закладів як складники фахової культури майбутнього корекційного педагога. *Актуальні питання корекційної освіти : Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 5. С. 187-197.
39. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Ідентифікація складу і структури компетентностей – ключова умова підвищення ефективності викладання та оцінювання навчальних результатів у вищій школі. *Вища освіта України*. 2011. № 3, Т. 1. С. 9-15.
40. Макаренко С. С. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності учителя : дис. ...канд. психол. Наук : 19.00.07. / Київ, 2001. 180 с.
41. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови. *Вісник Львівського університету. Сер. Педагогіка*. 2006. Випуск 21. С. 211-218.
42. Махінов В.М. Формування іншомовної комунікативної компетентності при вивченні іноземних мов як основи комунікативної культури студентів. *Педагогічні науки : збірник наукових праць*. 2014. Вип. 116. С. 163–169.
43. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник. / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт. 2013. 590 с.
44. Нагірний Л. Я. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. *Науковий журнал Чернівецького університету : актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної*

- лінгвістики*. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. Вип. 4. С. 101–111.
45. Нестеренко Д. Ю. Україномовна, англomовна та німецькомовна ділова кореспонденція: лінгвістичний аспект. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Сер. Філологія*. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2008. №798 (53). С.96-99.
 46. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. автор. під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
 47. Орап М.О. Мовленнева компетентність як структурний елемент мовленневої організація суб'єкта: теоретичний аналіз. *Психолінгвістика*. 2009. Вип. 4. С. 81–89. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/psling_2009_4_12.pdf (дата звернення 10.05.2021).
 48. Павленко О.О. Теорія і практика навчання ділової комунікації: монографія. Дніпро : АМСУ, 2003. 261 с.
 49. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. К. : Знання, 2005. 399 с.
 50. Писанко М. Л. Формування англomовної соціокультурної компетенції у студентів мовних спеціальностей на базі німецької мови як першої іноземної : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія і методика навчання. К. : 2008. 25 с.
 51. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2008. 22 с.
 52. Пінчук І. О. Структура іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 100-106.
 53. Постникова Е. М. Business-Deutsch : Бизнес-курс німецького мови. К. : А. С. К., 2002. 432 с.

54. Професійні компетенції та компетентності вчителя : *матеріали регіонального науково-практичного семінару*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. 188 с.
55. Савченко А. С. Етапи формування системи вправ для навчання китайського писемного мовлення (реферування) майбутніх філологів на рубіжному рівні. *Молодий вчений*. 2019. №1 (65). С. 82-85.
56. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. № 8-9. 2011. С. 4-8.
57. Сафонова В. В. Многоуровневость в языковом образовании: общеевропейский и национальные подходы. М. : Еврошкола, 2008. 108 с.
58. Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования. *Иностранные языки в школе*. 2011. № 3. С. 17-24.
59. Скворцова С.О., Вторнікова Ю. С. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів: монографія. Одеса : Абрикос Компани, 2013. 290 с.
60. Склярєнко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь. *Іноземні мови*. 1999. №3. С. 3-7.
61. Склярєнко Н.К. Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов. *Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики викладання іноземних мов: Збірник наукових праць*. К. : Київський держ. пед. інст. іноз. мов. 1992. С. 9-14.
62. Стандарти німецького ділового листування [Електронний ресурс]. URL: <http://www.germany.kiev.ua/briefde.htm>. (дата звернення 19.06.2021).
63. Сущинский И.И. Деловая корреспонденция на немецком языке: учебное пособие. М.: Эксмо, 2007. 320 с.
64. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р., Сторожук С. Д. Культурологічний аспект та проектна методика у навчанні англійської мови для ділового спілкування. *Філол. трактати*. 2017. Том 9. № 4. С. 95-100.

65. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови: дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.09. Полтава, 2005. 212 с.
66. Хомский Н. Язык и мышление. Пер. с англ.; под ред. В.В. Раскина. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1972. 122 с.
67. Чернуха Н.М., Мурзіна А.В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів філологів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2009. № 9 (172). С. 165-173.
68. Braunert J. Unternehmen Deutsch. Aufbaukurs. Lehrbuch. Stuttgart : Klett Verlag, 2005. 216 с.
69. Buhlmann R. Fearn A. Einführung in die Fachsprache der Betriebswirtschaft. München : Goethe-Institut, 1989. 264 S.
70. Conlin C. Unternehmen Deutsch. Stuttgart : Klett Verlag, 2000. 216 S.
71. Deutsche Geschäftskommunikation. Tanuslasi Segedlet. Készítette: Dr. Stefan Mommertz. Szolnok. 2010. 65 S.
72. Great Dictionary of foreign words. M.A. Nadel-Chervinskaja, P.P. Chervinskij. 1995. T.2. 544 p.
73. Hering A. Geschäftskommunikation. Schreiben und Telefonieren. Ismaning Max Hubert Verlag, 2002. 168 S.
74. Hovermann C., Hovermann E. Das große Buch der Musterbriefe. Für die erfolgreiche geschäftliche und private Korrespondenz. Humboldt Verlag, 2008. Gebundene Ausgabe: 320 S.
75. URL: <https://geschaeftsdruck.cewe.de/druckberater/design/geschaeftsbrief-schreiben.html>
76. URL: <https://karrierebibel.de>
77. URL: <https://office-lernen.com/excel-kostenlose-angebotsvorlagen/>
78. URL: <https://www.business-software.at/wiki/geschaeftsbrief/>
79. URL: https://www.deutschepost.de/content/dam/dpag/images/P_p/postschule/unterrichtsmaterialien/dp-themenheft-ps-geschaeftsbriefe-042018.pdf

80. URL: <https://www.rosnertexte.at/referenz-ansicht/konzeption-und-textierung-eines-spendenmailings/>
81. URL: <https://www.weclapp.com/de/auftragsbestaetigung-muster/>
82. URL: Hymes D. On Communicative Competence / D. Hymes. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. 174 p.
83. Miebs U., Vehovirta L. Kontakt Deutsch. Langenscheidts. 2001. 168 S.
84. Miller P. Competency Based Education and Training: *A World perspective. Journal of Workplace Learning*. 2001. №. 13. Iss: 6. P. 260-261.
85. Nesdaimina M. M., Popova L. G. Schriftliche Geschäftskommunikation : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2014. 196 с.
86. The team. Personality. Communication: Dictionary of socio-psychological concepts (pod red. E.S. Kuz'minoj i V.E. Semenova). L.: Lenizdat, 1998. 234. p.
87. Volker E. Erfolgreich in der geschäftlichen Korrespondenz. Publisher: Cornelsen Verlag Publisher: Goethe Intitut, 2010. 179 S.
88. Wedmann-Tosuner B. Geschäftsbriefe geschickt formulieren. 7. Auflage. Walhalla Fachverlag. 2020. 160 S.